

تحلیل عوامل مؤثر بر کارآمدی سیاست لغو روادید در توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران: رویکرد نظریه داده بنیاد

شهاب طلائی شگری^۱، امیرحسین اسکندری^۲

DOI:10.22034/jtd.2025.524495.3070

چکیده

در سال‌های اخیر، سیاست‌های تسهیلگر در صنعت گردشگری مورد توجه فزاینده کشورهای قرار گرفته است و نهادهایی مانند سازمان جهانی گردشگری گزارش‌هایی در این زمینه منتشر کرده‌اند. سیاست لغو روادید برای جذب گردشگران ورودی یکی از مهم‌ترین این سیاست‌ها است. در جمهوری اسلامی ایران نیز، وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی در سال‌های اخیر پیشنهادهایی برای لغو روادید با برخی کشورهای ارائه کرده است؛ با این حال، فقدان بررسی‌های جامع در این زمینه کارآمدی این اقدام را با ابهام روبه‌رو ساخته است. پژوهش پیش‌رو، با رویکرد کیفی و روش‌شناسی داده بنیاد نظام‌مند (اشتراوس و کوربین)، به شناسایی عوامل مؤثر بر کارآمدی اقدام لغو روادید در توسعه گردشگری کشور پرداخته است. داده‌ها از طریق مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته با خبرگان حوزه سیاست‌گذاری گردشگری گردآوری و تحلیل شده است. روی هم رفته، ۴۴۹ کد باز استخراج و در قالب عوامل علی، مداخله‌گر، زمینه‌ای، راهبردی و پیامدی دسته‌بندی شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که عوامل راهبردی و مداخله‌گر بیشترین سهم را در شکل‌دهی به کارآمدی این سیاست دارند. مهم‌ترین موانع شامل نبود هماهنگی بین بخشی، فقدان نگاه فرابخشی، کم‌توجهی به مسائل بین‌المللی و ضعف زیرساخت‌های پشتیبان سیاست لغو روادید بوده است. در مقابل، اقداماتی همچون تقویت برنامه‌ریزی راهبردی گردشگری، توسعه ظرفیت‌های قانونی و نظارتی و توانمندسازی سرمایه انسانی از عوامل کلیدی برای موفقیت این سیاست به شمار می‌روند. در نهایت، پژوهش راهکارهای لازم برای اجرای اثربخش لغو روادید را ارائه کرده است که بر رفع موانع ساختاری، طراحی راهبردهای مکمل و هماهنگی نهادی تأکید دارد.^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۲/۲۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۱۹

واژه‌های کلیدی:

سیاست لغو روادید، توسعه گردشگری، تسهیل در گردشگری، نظریه داده بنیاد، سیاست‌گذاری گردشگری.

مقدمه و بیان مسئله

صنعت گردشگری، به عنوان یکی از ارکان مهم اقتصاد جهانی، نقش مؤثری در تولید ناخالص داخلی کشورها، ایجاد اشتغال، توسعه زیرساخت‌ها و ارتقای تعاملات فرهنگی ایفا می‌کند (Aliniya et al., 2024, p. 139). بنا به گزارش سازمان جهانی گردشگری، در سال ۲۰۱۹ بیش از ۱/۵ میلیارد ورود گردشگر بین‌المللی

ثبت شد که درآمدی بالغ بر ۱/۷ تریلیون دلار ایجاد کرد (UNWTO, 2019). علاوه بر این، گردشگری در سال ۲۰۱۸ بیش از ۳۱۹ میلیون شغل در جهان ایجاد کرده که سهمی معادل ۱۰ درصد از اشتغال جهانی داشته است (WTTC, 2019). گردشگری نه تنها در ایجاد اشتغال، بلکه در تقویت استانداردهای زندگی و توسعه پایدار نیز مؤثر است.

۱. عضو هیئت علمی (استادیار) گروه فرهنگ و حکمرانی دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران.

Orcid: <https://orcid.org/0000-0003-3423-449X>

۲. دانشجوی دکتری رشته سیاست‌گذاری فرهنگی، دانشکده معارف اسلامی و فرهنگ و ارتباطات، دانشگاه امام صادق (ع)، تهران، ایران. *نویسنده مسئول

Orcid: <https://orcid.org/0009-0009-7958-8487>

۳. پژوهش برگرفته از پایان‌نامه نویسنده مسئول با عنوان چالش‌ها و الزامات اقدام لغو روادید در توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران است.

از دیگر جنبه‌های مهم توسعه گردشگری در دهه‌های اخیر تمرکز بر کاهش تأثیرات منفی زیست‌محیطی و ارتقای حفاظت از منابع طبیعی و فرهنگی بوده است (Honey, 2008). افزون‌بر آن، گردشگری می‌تواند عاملی مؤثر در ارتقای تعاملات فرهنگی، هم‌بستگی اجتماعی و حتی صلح بین‌المللی باشد (Richter, 1989). همچنین، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های گردشگری، از جمله فرودگاه‌ها، شبکه‌های حمل‌ونقل و خدمات اقامتی، کیفیت زندگی جوامع میزبان را بهبود می‌بخشد (Page & Connell, 2006).

رشد سریع گردشگری بین‌المللی، به‌ویژه در دهه‌های اخیر بر اهمیت سیاست‌های تسهیل‌کننده سفر افزوده است. این سیاست‌ها موانع دسترسی گردشگران به مقصد را کاهش می‌دهند و موجب توسعه پایدار گردشگری می‌شوند (Page & Connell, 2006).

تسهیلات گردشگری شامل اقامتگاه‌ها، خدمات حمل‌ونقل، جاذبه‌های فرهنگی و اطلاعات گردشگری است که نقش مستقیمی در تجربه و رضایت گردشگران دارد (Page & Connell, 2006). علاوه‌بر موارد یادشده، سیاست لغو یا تسهیل صدور روادید، به‌عنوان یکی از اقدامات اساسی دولت‌ها برای جذب گردشگران بین‌المللی، در کشورهای موفق مانند ترکیه و امارات کاربردی گسترده داشته و آثار مثبتی بر رشد گردشگری و تقویت اقتصاد محلی بر جای گذاشته است (Crouch, 1994).

سازمان جهانی گردشگری نیز، در اسناد خود، بارها بر اهمیت تسهیل سفر از طریق لغو یا تسهیل روادید تأکید کرده است. بر اساس گزارش این سازمان، شمار افرادی که برای سفر به دریافت ویزای سنتی نیاز دارند از ۷۷ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۶۱ درصد در سال ۲۰۱۵ کاهش یافته که بیانگر روند جهانی حرکت به‌سوی تسهیل روادید است (UNWTO, 2016). مطالعات مشترک سازمان جهانی گردشگری و شورای جهانی سفر و گردشگری در کشورهای عضو گروه ۲۰ (G20) و اتحادیه کشورهای جنوب شرق آسیا (ASEAN) نیز نشان داده‌اند که سیاست‌های تسهیل روادید موجب افزایش تقاضای گردشگری، رشد صادرات خدمات و ایجاد فرصت‌های شغلی جدید شده‌اند (UNWTO & WTTC, 2019).

همچنین، پژوهشی که سازمان همکاری و توسعه اقتصادی (OECD) در سال ۲۰۲۳ منتشر کرد نشان می‌دهد کشورهایی با سیاست‌های تسهیل روادید میانگین رشد ۱۵ تا ۲۵ درصدی را در تعداد گردشگران ورودی در سه سال اول اعمال این سیاست‌ها تجربه کرده‌اند (OECD, 2023).

در ایران نیز، سیاست لغو روادید مورد توجه قرار

گرفته است و در اسناد بالادستی همچون ماده ۹ قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و بناهای مرتبط با سیاست خارجی در قوانین برنامه‌های توسعه ششم و هفتم تصریح شده است (Eskandari, 2023; Sharpley & Telfer, 2015). همچنین، در سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (۱۳۹۹)، مسائلی چون پیچیدگی فرایندهای لغو روادید، سرعت کم صدور ویزا نسبت به سایر کشورها و ضرورت تسهیل ورود اتباع خارجی به‌عنوان موانع و چالش‌های اصلی توسعه گردشگری در ایران مطرح شده است. این سند بر همکاری میان وزارت امور خارجه، وزارت میراث فرهنگی و وزارت اطلاعات در جهت تدوین راهکارهای اثربخش درباره لغو ویزا تأکید دارد و این موضوع را در پیوند با اهداف دیپلماسی رسمی و عمومی جمهوری اسلامی ایران تحلیل می‌کند؛ اما بررسی‌ها نشان می‌دهد که در عمل چنین اتفاقی رخ نداده است (Talaee Shokri & Shafia, 2023).

مرور نظام‌مند پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی نشان می‌دهد که سیاست لغو روادید، به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم در توسعه گردشگری، به‌صورت پراکنده و بیشتر از منظر توصیفی، اقتصادی یا دیپلماتیک مورد توجه قرار گرفته است. برخی از پژوهش‌های داخلی به تأثیر لغو روادید بر گردشگری سلامت (Nili pour, 2019; et al., 2015; Asadi et al., 2019) یا به مناسبات دیپلماتیک با کشورهای همسایه از جمله آذربایجان و گرجستان (Hatami, 2016; Koulaei & Rezaei, 2017) پرداخته‌اند. همچنین، برخی پژوهش‌ها صرفاً جنبه‌های حقوقی یا نظارتی این سیاست را بررسی کرده‌اند (Eskandari, 2023). روی هم رفته، وجه مشترک بیشتر پژوهش‌های داخلی تمرکز بر پیامدهای اجرای سیاست لغو روادید در شرایط خاص یا منطقه‌ای بوده است، بدون آنکه به طراحی یا ارزیابی سیاست از منظر راهبردی و ملی پرداخته شود.

در پژوهش‌های خارجی نیز، گرچه آثار اقتصادی و تسهیلگر لغو روادید در جذب سرمایه‌گذاری خارجی (Neumayer, 2011)، افزایش ثبت‌نام دانشجویان بین‌المللی (Shih, 2016) یا بهبود روابط تجاری و توسعه گردشگری (Woyo, 2017; Anyasor et al., 2021) مورد بررسی قرار گرفته است، اما واگرایی چندانی در تحلیل‌ها و اهداف مشاهده می‌شود. برخی پژوهش‌ها صرفاً به آمار و روندهای جهانی لغو روادید پرداخته‌اند (Favilla, 2013; Mau et al., 2015) و از ارائه راهبردهای کاربردی و تحلیل سیاستی فاصله گرفته‌اند. بنابراین، در بیشتر پژوهش‌های خارجی نیز، با وجود پرداختن به آثار سیاستی، تحلیل چندلایه در بستر سیاست‌گذاری ملی و بومی دیده نمی‌شود.

تسهیل در گردشگری به مجموعه‌ای از سیاست‌ها و اقدامات گفته می‌شود که با هدف کاهش موانع سفر و بهبود دسترسی گردشگران به مقاصد و خدمات گردشگری طراحی می‌شوند. این رویکرد بر مبنای نظریه‌هایی مانند «مدیریت مقصد» استوار است که بر توسعه زیرساخت‌ها و سیاست‌های حمایتی برای ارتقای تجربه گردشگری تأکید دارد (Dredge & Jenkins, 2007). از جنبه سیاست‌گذاری، تسهیلگری شامل ساده‌سازی فرایندهای اداری چون صدور ویزا، بهبود حمل‌ونقل عمومی و ارتقای شفافیت اطلاعاتی است. این اقدامات نه تنها به رضایت بیشتر گردشگران منجر می‌شود، بلکه رقابت‌پذیری مقاصد را نیز افزایش می‌دهد. بررسی‌ها نشان می‌دهند کشورهای که سیاست‌های صدور ویزای آسان‌تر و زیرساخت‌های حمل‌ونقل مطلوب‌تری دارند در جذب گردشگران بین‌المللی موفق‌تر عمل می‌کنند (Hall, 2008).

لغو روادید از ابزارهای کلیدی تسهیل گردشگری است که به معنای امکان سفر بدون نیاز به ویزا بین کشورها است. این سیاست با هدف افزایش گردشگری، تسهیل تجارت، تقویت روابط دیپلماتیک و ارتقای تعاملات فرهنگی اجرا می‌شود (Neumayer, 2010). بررسی‌ها نشان می‌دهد که لغو روادید به رشد گردشگری، جذب سرمایه‌گذاری خارجی و افزایش روابط سیاسی بین کشورها منجر می‌شود. نمونه‌هایی مانند توافق میان ایالات متحده و کره جنوبی یا منطقه شینگن اتحادیه اروپا گواهی بر این مدعا است (Neumayer, 2010). با این حال، لغو روادید چالش‌هایی به‌ویژه در حوزه‌های امنیتی و مهاجرتی به همراه دارد و مستلزم نظارت و کنترل مرزی دقیق است (Czaika & De Haas, 2013). این سیاست، با افزایش رقابت در بازار گردشگری، کیفیت خدمات را ارتقا می‌دهد و به تعاملات فرهنگی منجر می‌شود (Neumayer, 2010, pp. 81-83).

روی هم‌رفته، لغو روادید توافقی دو یا چندجانبه و مبتنی بر منافع ملی است که در صورت برنامه‌ریزی و اجرای صحیح می‌تواند مزایای گسترده‌ای برای توسعه گردشگری و روابط بین‌المللی داشته باشد. سازمان جهانی گردشگری، در بررسی سیاست‌های تسهیل سفر، آن را ابزاری برای ارتقای گردشگری و بهره‌مندی از مزایای اجتماعی-اقتصادی معرفی کرده است. کاهش نیاز به اخذ روادید پیش از سفر از ۷۷ درصد در سال ۲۰۰۸ به ۶۱ درصد در سال ۲۰۱۵ با افزایش سفرهای بدون ویزا، ویزای بدو ورود و ویزای الکترونیکی همراه بوده است (UNWTO, 2016). گزارش مشترک سازمان جهانی گردشگری و شورای جهانی سفر و گردشگری نیز تأکید دارد که سیاست‌های تسهیل روادید موجب

با توجه به این هم‌گرایی‌ها و واگرایی‌ها، می‌توان شکاف پژوهشی موجود را در فقدان تحلیل سیاست‌گذارانه، زمینه‌مند و بومی از سیاست لغو روادید در ایران دانست؛ تحلیلی که نه تنها به ارزیابی وضعیت موجود بپردازد، بلکه درک عمیقی از موانع، ظرفیت‌ها و الزامات اجرایی این سیاست در کشور ارائه کند. درواقع، با وجود اشاره پراکنده به اهمیت لغو روادید در برخی پژوهش‌ها، تاکنون پژوهشی که این سیاست را به‌عنوان ابزار توسعه گردشگری مورد بررسی ساختاریافته و راهبردی قرار دهد انجام نشده است.

بر همین اساس، نوآوری این پژوهش در آن است که سیاست لغو روادید را نه فقط به مثابه ابزاری اجرایی، بلکه در جایگاه موضوعی فاقد الگوی پارادایمی در جهت رشد گردشگری ورودی واکاوی می‌کند. در این پژوهش، با رویکردی مسئله‌محور و زمینه‌ای، تلاش شده است، ضمن شناسایی موانع و چالش‌ها، راهکارهای مشخصی برای بهبود و اجرای اثربخش این سیاست در چارچوب ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران ارائه شود.

مروری بر ادبیات موضوع

گردشگری، به‌عنوان پدیده‌ای چندوجهی در جهان، عمدتاً به جابه‌جایی موقتی افراد به دلایل تفریحی، تجاری یا فرهنگی گفته می‌شود (Sharpley & Telfer, 2015). سازمان جهانی گردشگری این پدیده را مجموعه فعالیت‌هایی تعریف می‌کند که افراد در خارج از محل زندگی معمول خود و برای دوره‌ای کمتر از یک سال انجام می‌دهند؛ این سفرها با اهدافی همچون تفریح، کسب و کار، یا گذران اوقات فراغت صورت می‌گیرد (UNWTO, 1995; UNWTO, 1995).

با گذر زمان، گردشگری از فعالیتی نخبگانی، مانند توره‌های بزرگ یا زیارت، به صنعتی جهانی تبدیل شده که در دسترس طیف گسترده‌ای از مردم است. این تحول با پیشرفت در حمل‌ونقل، فناوری و رشد طبقه متوسط همراه بوده است (Mill & Morrison, 2012). در تعریفی جامعه‌گرایانه، گردشگری راهی برای گذران وقت در محیط‌هایی غیر از محل کار و زندگی روزمره با هدف بازدید از اماکن تاریخی، فرهنگی یا طبیعی دانسته شده است (Medlik, 2017). در این میان، پانوسو نتو^۱ (2003) گردشگری را پدیده‌ای اجتماعی می‌داند که در آن فرد به دلایل مشخص یا نامشخص محل اقامتش را ترک می‌کند و ضمن کسب تجربه‌های روان‌شناختی و فرهنگی، با دیگران تعامل برقرار می‌سازد؛ فرایندی که با کمک خدمات و فناوری تسهیل می‌شود. بنابراین، یکی از موضوعات مهم مطرح‌شده در حوزه گردشگری تسهیل دسترسی و سفر افراد است.

1. Panosso Netto

افزایش تقاضای سفر، رشد صادرات و ایجاد اشتغال در کشورهای عضو گروه ۲۰، آسیا-اقیانوسیه و آسه آن شده است (UNWTO & WTTC, 2016). در ایران، با وجود ظرفیت‌های مطلوب گردشگری، بهره‌گیری از سیاست لغو روادید ضعیف بوده و در مقایسه با سایر کشورها کمتر به این سیاست توجه شده است.

پیشینه پژوهش

با جست‌وجو در منابع اطلاعاتی و پس از احصای

جدول ۱: پیشینه پژوهش

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان	نمونه موردی	توضیحات	عنوان نشریه	سال انتشار
پژوهش‌های داخلی						
۱	محمدرضا علیپورناندل	تسهیل صدور روادید، کلیدی راهبردی جهت توسعه همکاری‌ها در اکو	صدور روادید در اکو	این پژوهش پس از بررسی روند شکل‌گیری تسهیل صدور روادید در سازمان همکاری اقتصادی اکو، بیان می‌کند که موافقت‌نامه تسهیل صدور روادید این سازمان به‌طور کامل اجرا نشده است. تحقق اهداف این موافقت‌نامه مستلزم شناسایی موانع اجرایی و همکاری مؤثر کشورهای عضو برای رفع آن‌هاست.	رویدادها و تحلیل‌ها، شماره ۲۲۷	۱۳۸۷
۲	سیدعلی اکبر نیلی‌پور، مسعود تقوایی، محمدحسین نصر اصفهانی و مجید کوهی اصفهانی	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری سلامت با هدف شناسایی این عوامل در استان اصفهان	گردشگری سلامت استان اصفهان	سهولت در صدور روادید را از عوامل مؤثر بر توسعه گردشگری سلامت استان اصفهان قلمداد می‌کنند.	نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی	۱۳۹۴
۳	مریم سید حاتمی	ابعاد حقوقی لغو روادید برای اتباع خارجی؛ نگاه موردی بر جمهوری آذربایجان	روابط ایران و جمهوری آذربایجان	فرصت‌ها و منافع لغو روادید بسیار بیشتر از مضرات و تهدیدات آن خصوصاً در بخش تجارت و اقتصاد و به‌ویژه در حوزه فرهنگی مناسبات ایران و آذربایجان است. همچنین، به این نکته اشاره می‌شود که باید با نظارت بر ورود گردشگران و اقامت اتباع خارجی از اقدام معاندین علیه امنیت ملی کشور جلوگیری کرد.	حقوق ملل	۱۳۹۵

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان	نمونه موردی	توضیحات	عنوان نشریه	سال انتشار
۴	هادی اعظمی، سیدهادی زرقانی و محسن سلطانی	سطح‌بندی متغیرهای فرهنگی - توریستی مؤثر بر افزایش وابستگی ژئوپلیتیکی جمهوری خودمختار نخجوان به ایران	روابط ایران و جمهوری آذربایجان	اجرای لغو روادید برای اتباع آذری یکی از مؤلفه‌هایی دانسته می‌شود که دارای بیشترین تأثیر در افزایش وابستگی نخجوان به ایران در بعد فرهنگی و گردشگری است.	پژوهش‌های راهبردی سیاست	۱۳۹۵
۵	الهه کولایی و مسعود رضایی	عوامل خارجی مؤثر بر توسعه نیافتگی روابط ایران و گرجستان	روابط ایران و گرجستان	پس از برشمردن دلایل ضعف روابط ایران و گرجستان، برقراری سیاست لغو روادید در نوامبر ۲۰۱۰ را از دلایل افزایش سطح مناسبات دو کشور قلمداد می‌کنند. بنابراین، این پژوهش صرفاً به تأثیر سیاست لغو روادید در دیپلماسی بین دو کشور اشاره کرده و آن را مثبت دانسته است.	پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)	۱۳۹۶
۶	میرمحمد اسعدی، یاسمین برومندزاد و سعیده درخش	رونق حضور گردشگران خارجی پزشکی در یزد؛ چالش‌ها و راهکارها	گردشگری پزشکی در شهر یزد	به اهمیت تسهیل صدور روادید در جذب گردشگران خارجی پزشکی برای استان یزد اشاره می‌کنند.	مدیریت اطلاعات سلامت	۱۳۹۸
۷	امیرحسین اسکندری	گزارش نظارتی پیرامون لغو روادید و تأثیر آن بر گردشگری: موضوع ماده (۹) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲	بررسی سیاست لغو روادید در ایران	پس از بررسی کلیات مرتبط با لغو روادید، این سیاست را ذیل ماده ۹ قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب ۱۳۸۲ مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.	مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی	۱۴۰۲
پژوهش‌های خارجی						
۱	Márcio Favilla	Visa Facilitation: Stimulating Economic Growth and Development through Tourism	تسهیلات در روادید و تأثیر آن در تحریک رشد و توسعه اقتصادی از طریق گردشگری	در این گزارش به این نکته اساسی اشاره می‌شود که تسهیل روادید به ایجاد تعادل در سفرهای بین‌المللی کمک می‌کند؛ چراکه وجود روادید و از آن طرف تسهیل یا لغو آن مزایا و معایب خود را دارند.	UNWTO	2013

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان	نمونه موردی	توضیحات	عنوان نشریه	سال انتشار
۲	Eric Neumayer	On the detrimental impact of visa restrictions on bilateral trade and foreign direct investment	بررسی تأثیر محدودیت‌های ویزا در جریان‌های تجاری دوجانبه و سهام سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI)	این مقاله تأثیر محدودیت‌های روادید بر تجارت دوجانبه و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را بررسی می‌کند. یافته‌ها نشان می‌دهد که الزام به اخذ روادید، با افزایش هزینه‌های سفر، بر تجارت دوجانبه و سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) اثر منفی می‌گذارد.	<i>Applied Geography</i>	2011
۳	Steffen Mau, Fabian Gü lzau, Lena Laube & Natascha Zaun	The global mobility divide: How visa policies have evolved over time	بررسی تکامل سیاست‌های ویزا در طول زمان	در حالی که سیاست‌های ویزا ابزار اصلی تنظیم و کنترل جریان جهانی افراد است، اطلاعات کمی درباره چگونگی تغییر آن در طول زمان وجود دارد. این مقاله به این چالش می‌پردازد و برای نخستین بار تغییرات در سیاست‌های لغو روادید بر اساس پایگاه داده‌های جدید سیاست‌های لغو روادید بیش از ۱۵۰ کشور برای سال‌های ۱۹۶۹ و ۲۰۱۰ را مروری کلی می‌کند. مطابق این پژوهش، به‌طور متوسط، تهسیل و لغو ویزا در چهل سال گذشته افزایش یافته است. با این حال، همه از این تحولات بهره‌مند نشده‌اند. در واقع، معافیت‌های ویزا به‌طور فزاینده‌ای نابرابر تقسیم می‌شود: در حالی که شهروندان کشورهای OECD و کشورهای ثروتمند از تسهیلات بیشتری در حوزه روادید برخوردارند، شهروندان سایر مناطق به‌ویژه کشورهای آفریقایی با سختی در سفر مواجه‌اند.	<i>Journal of Ethnic and Migration Studies</i>	2015

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان	نمونه موردی	توضیحات	عنوان نشریه	سال انتشار
۴	Kevin Shih	Labor Market Openness, H-1b Visa Policy, and the Scale of International Student Enrollment in the United States	تسهیل در روادید تحت عنوان H-1B در ایالات متحده آمریکا	این مقاله به بررسی رابطه بین ثبت‌نام بین‌المللی دانشجویان در ایالات متحده می‌پردازد که در حال حاضر توسط برنامه H-1B تنظیم می‌شود. نتیجه این پژوهش نشان می‌دهد که صدور ویزای H-1B برای هر کشور با افزایش ورود دانشجویان بین‌المللی آن کشور به آمریکا رابطه مثبت و قابل توجهی دارد.		
۵	Erisher Woyo	Visa policies and visa openness scores in SADC—an exclusion element of tourism development in Southern Africa: a critical interjection	تأثیر سیاست لغو روادید در گردشگری آفریقای جنوبی	این مقاله نشان می‌دهد که چگونه سیاست‌های ویزا در آفریقای جنوبی بر توسعه گردشگری اثر گذاشته است. به بیان این مقاله، سیاست‌های مرتبط با ویزا می‌تواند به درآمدزایی مقصد گردشگری کمک کند. از نگاه وویو، تأثیر چشمگیرتر سیاست لغو روادید این است که بر انتخاب مقصد توسط گردشگران اثر می‌گذارد، در نتیجه توسعه گردشگری را رقم می‌زند.	<i>Atna - Journal of Tourism Studies</i>	

ردیف	نویسنده / نویسندگان	عنوان	نمونه موردی	توضیحات	عنوان نشریه	سال انتشار
۶	Marcus O Anyasor, Ebere Rejoice Okocha, Emeka Kenechi Agina & Ugochukwu Cornelius Nwankwo	Effectiveness of Visa Facilitation and International Openness as Strategies for Tourism Development: A Comparative Study of Nigeria and Selected African Countries	تأثیر تلاش نکردن دولت نیجریه و برخی دیگر از کشورهای آفریقایی برای لغو ویزا با دیگر کشورهای جهان	این پژوهش اثربخشی تسهیل ویزا و لغو روادید بین‌المللی را به‌عنوان راهبردهای توسعه گردشگری با تمرکز بر نیجریه و سایر کشورهای انتخاب‌شده در آفریقا بررسی کرده است. همچنین، نشان می‌دهد که ارتباط ضعیفی بین تقاضا برای ویزا و ورود گردشگران بین‌المللی با توسعه گردشگری بین‌المللی وجود دارد. جایگاه نیجریه در آفریقا و در جهان نشان‌دهنده تلاش نکردن دولت درخصوص الزامات ویزا و پیش رفتن به‌سوی تسهیل و لغو روادید بین‌المللی است که بر ورود گردشگران بین‌المللی و رشد گردشگری نیجریه اثر منفی گذاشته است.	<i>Journal of Hospitality and Tourism Research</i>	2021

به بیان دیگر، در این پژوهش، سیاست لغو روادید با رویکردی زمینه‌ای، سیاست‌گذارانه و با توجه به تأثیر آن در گردشگری جمهوری اسلامی ایران بررسی شده است. برای دستیابی به این هدف، باید مطابق با ظرفیت‌های کشور مقصد و با پیش‌بینی موانع و ارائه راه‌حل برای مسائل مختص آن کشور دست به اقدام و سیاست‌گذاری زد.

این پژوهش، به‌عنوان پژوهشی عمقی و زمینه‌ای، فصل مستقلی را رقم زده است، به‌گونه‌ای که به بررسی تخصصی سیاستی پرداخته است که به‌تازگی در کشور هویت یافته و می‌تواند دست‌مایه تصمیم‌گیران و سیاست‌گذاران این حوزه باشد. توجه به یافته‌های این پژوهش، به‌خصوص موانع و راهکارها و تلاش برای رفع این موانع و اجرای راهکارها، به موفقیت و کارآمدی هرچه بیشتر سیاست لغو روادید منجر خواهد شد. بررسی پژوهش‌های صورت‌گرفته درباره سیاست لغو روادید نشان می‌دهد که تا کنون هیچ‌گونه اشاره‌ای به موانع و چالش‌ها و ارائه راهکارها نشده است؛ یعنی تا کنون پژوهشی راهبردی-سیاستی در این خصوص انجام

تنها گزارش‌های سازمان جهانی گردشگری درباره سیاست‌های تسهیل ورود گردشگران به مقاصد گردشگری جهان است که آمار و ارقام تسهیل روادید را به‌شکل تخصصی در تقسیم‌بندی پنج‌گانه مناطق جهان به دست آورده است. در گزارش‌های سازمان‌های جهانی گردشگری به موانع و مشکلات و ارائه راهبردها اشاره‌ای دقیق و جزئی نشده است و صرفاً به ارائه آمار و ارقام این حوزه و توصیه به مقاصد گردشگری جهان برای تحقق سیاست‌های تسهیل‌کننده ورود گردشگر اکتفا شده است.

تا کنون هیچ پژوهش داخلی عوامل مختلف درباره سیاست لغو روادید را به‌صورت تخصصی بررسی نکرده است. می‌توان گفت در گذشته موضوع لغو روادید اهمیت چندانی نداشته است و با توجه به اینکه تا همین چند سال اخیر نیز به‌عنوان سیاست راهبردی کشور مطرح نمی‌شده، پژوهشگران داخلی هم تمایلی به این حوزه نداشته‌اند. با توجه به آنچه بیان شد، درباره سیاست‌گذاری درست برای لغو روادید به‌منظور توسعه گردشگری کشور خلأ پژوهشی مشاهده می‌شود.

و نظریه نهایی تدوین می‌شود (Charmaz, 2006). هم‌زمانی تحلیل و گردآوری داده‌ها سبب می‌شود تحلیل‌های موقت جهت‌گیری فرایند جمع‌آوری داده‌ها را تعیین کند. این فرایند، به‌ویژه در موقعیت‌هایی که نظریه‌های پیشین کفایت ندارند، بسیار مؤثر است (Corbin & Strauss, 2015).

نظریه داده‌بنیاد از ابزارهایی مانند نمونه‌گیری نظری و مقایسه مداوم برای دقت بیشتر بهره می‌برد. نمونه‌گیری نظری به پژوهشگر امکان می‌دهد، بر اساس تحلیل‌های اولیه، نمونه‌های بعدی را انتخاب کند تا روابط بین مفاهیم روشن‌تر شود. همچنین، در روش مقایسه مداوم، داده‌های جدید با داده‌های قبلی سنجیده می‌شود تا مفاهیم اصلاح شود و توسعه یابد (Glaser & Strauss, 1967).

یکی از چالش‌های این روش جلوگیری از سوگیری پژوهشگر در تفسیر داده‌ها است. بنابراین، تحلیل‌ها باید دقیق و نظام‌مند انجام شود و اعتبار آن‌ها از طریق تکنیک‌هایی چون بازبینی همتایان یا ارائه تحلیل به افراد دیگر بررسی شود (Bryant & Charmaz, 2010). همچنین، با به‌کارگیری مشارکت‌کنندگان فعال در فرایند تحلیل، می‌توان نظریه‌هایی تولید کرد که با واقعیات اجتماعی همخوانی داشته و در تحلیل رفتارهای انسانی کاربردی باشند. این رویکرد فلسفی بر تفسیرگرایی مبتنی است و بر ساخت اجتماعی واقعیت تأکید دارد (Charmaz, 2014).

در نظریه داده‌بنیاد، مفاهیم، مقوله‌ها، ابعاد و قضیه‌ها عناصر کلیدی تحلیل‌اند. مفاهیم از کدهای اولیه استخراج می‌شوند؛ سپس مفاهیم مشابه ترکیب و مقوله‌ها شکل می‌گیرند. این مقوله‌ها به ابعاد مختلف تقسیم می‌شوند و قضیه‌ها نیز روابط بین طبقات را مشخص می‌سازند (Khanifar & Moslemi, 2017). سه ویژگی مهم این روش حساسیت نظری، نمونه‌گیری نظری و اشباع نظری است. حساسیت نظری یعنی توانایی تفسیر دقیق داده‌ها، که از تجارب علمی، مطالعات و بینش شخصی ناشی می‌شود (Khanifar & Moslemi, 2017). نمونه‌گیری نظری نیز به معنای انتخاب هدفمند نمونه‌ها در طول تحلیل است و تا زمان رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد (Khanifar & Moslemi, 2017).

روش داده‌بنیاد در سه رویکرد اصلی توسعه یافته است: کلاسیک، نظام‌مند و سازه‌گرا. در رویکرد کلاسیک، که گلیزر و استراوس ارائه دادند، داده‌ها بدون چارچوب نظری قبلی تحلیل می‌شوند و نظریه‌ها مستقیماً از داده‌ها استخراج می‌شوند (Strauss &

نشده است، از این رو این پژوهش دارای نوآوری است.

روش‌شناسی پژوهش

پژوهش به لحاظ ماهیت، تحلیلی-توصیفی و از حیث هدف، بنیادی و کاربردی است؛ چراکه با ارائه یافته‌هایی نو و شناسایی الگویی جدید درصدد توسعه مبانی نظری، شناخت علمی و ارائه راهکارهای سیاستی، نظارتی و تقنینی است. راهبرد کلی پژوهش کیفی است و داده‌ها به شیوه غیرآماري و غیرکمی گردآوری شده است (Corbin & Strauss, 2015). هدف در پژوهش‌های کیفی دستیابی به درکی عمیق‌تر از پدیده‌ها است و عمدتاً نتایج توصیفی ارائه می‌دهند (Azkia et al., 2017). داده‌های پژوهش از راه مصاحبه نیمه‌ساختاریافته با خبرگان گردآوری شده است.

روش نظریه داده‌بنیاد یکی از رویکردهای پژوهش کیفی است که در دهه ۱۹۶۰ توسط بارتنی گلیزر و انسلم استراوس طراحی شد. این روش به پژوهشگر امکان می‌دهد تا نظریه‌ها و مدل‌های مفهومی جدیدی را بر پایه داده‌های تجربی، به‌ویژه در زمینه‌های پیچیده و ناشناخته، ارائه دهد. برخلاف سایر روش‌های پژوهشی که به آزمون نظریه‌های موجود می‌پردازند، این روش تمرکز خود را بر تولید نظریه از دل داده‌ها قرار می‌دهد. به عبارتی، به‌جای شروع با فرضیه یا نظریه‌ای پیش‌فرض، فرایند پژوهش با جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها آغاز می‌شود و سپس نظریه به‌طور استقرایی شکل می‌گیرد (Charmaz, 2014). اصطلاح نظریه داده‌بنیاد به این معنا است که نظریه در داده‌های تجربی «بنیاد» دارد؛ یعنی از داده‌ها استخراج می‌شود، نه از فرضیه‌های از پیش تعیین‌شده (Glaser & Strauss, 1967).

روش نظریه داده‌بنیاد مبتنی بر گردآوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها است. تحلیل داده‌ها در چند مرحله و به‌صورت دورانی انجام می‌گیرد و داده‌ها به‌تدریج پالایش و طبقه‌بندی می‌شوند تا زمانی که نظریه‌ای شکل گیرد که داده‌ها را به‌خوبی تبیین کند. این مرحله را «اشباع نظری» می‌نامند، یعنی جایی که دیگر داده‌های جدید به دسته‌های مفهومی قبلی چیزی نمی‌افزایند (Strauss & Corbin, 1998). تحلیل داده‌ها در این روش از طریق کدگذاری انجام می‌شود. ابتدا، در مرحله کدگذاری باز، داده‌ها به اجزای کوچک‌تر تقسیم و به هر جزء یک کد اولیه اختصاص داده می‌شود. سپس، در مرحله کدگذاری محوری، روابط بین کدها بررسی و مفاهیم پیچیده‌تری استخراج می‌شود. در نهایت، در مرحله کدگذاری انتخابی، مفاهیم و مقولات ترکیب

داده‌ها، از رویکرد نظام‌مند استراوس و کوربین استفاده شده است. این رویکرد، با بهره‌گیری از مراحل منظم کدگذاری، امکان ساخت نظریه‌ای دقیق و عملی را فراهم می‌سازد (Strauss & Corbin, 1990). به‌طور کلی، معیارهای انتخاب خبرگان در نظریه داده‌بنیاد باید به‌گونه‌ای تنظیم شوند که ضمن تضمین کیفیت علمی و عملی داده‌ها، به محقق کمک کنند تا به نظریه‌ای جامع و معنادار دست یابد. این معیارها، در عین حالی که به انتخاب خبرگان واجد شرایط کمک می‌کنند، باید انعطاف‌پذیر و متناسب با شرایط موضوع پژوهش نیز باشند تا بتوانند در طول پژوهش به‌روزرسانی شوند.

با توجه به معیارهای یادشده، کارشناسی خبرگان آغاز شد که مسئولیت و تخصص هریک در جدول ۲ بیان می‌شود. گفتنی است که هیچ‌یک از خبرگان به اظهار نامشان در پژوهش رضایت ندادند.

(Corbin, 1990). رویکرد نظام‌مند، که استراوس و کوربین آن را ارائه دادند، سه مرحله کدگذاری را به‌صورت ساختارمند معرفی می‌کند و برای پژوهش‌های دارای نیاز به روش‌شناسی دقیق مناسب است (Strauss & Corbin, 1998). رویکرد سازه‌گرا، که چارمز آن را معرفی کرد، بر نقش فعال پژوهشگر و شرکت‌کنندگان در ساخت نظریه تأکید دارد و پژوهش را فرایندی اجتماعی و فرهنگی می‌داند (Charmaz, 2014). هر رویکرد نقاط قوت و ضعف خاص خود را دارد. رویکرد کلاسیک به دنبال دوری از پیش‌فرض‌های نظری است، اما این امر در عمل ممکن است دشوار باشد. رویکرد نظام‌مند با ساختاردهی دقیق به تحلیل کمک می‌کند، گرچه ممکن است انعطاف را کاهش دهد. رویکرد سازه‌گرا نیز، با تأکید بر بافت اجتماعی، ممکن است برای برخی پژوهشگران کمتر عینی به نظر برسد. در این پژوهش، به علت نیاز به ساختاردهی دقیق

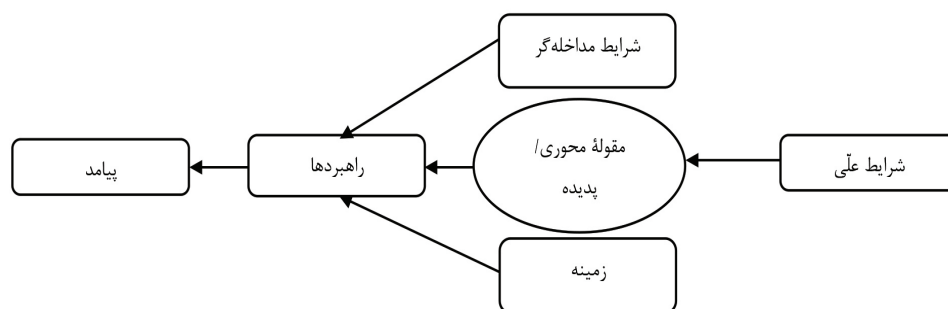
جدول ۲: معرفی خبرگان پژوهش

ردیف	سمت / تخصص خبره	وزارت / سازمان
۱	مدیر میانی حوزه اتباع خارجی و امور بیگانگان	وزارت کشور
۲	مدیر میانی و از سفرای سابق ج.ا.ا در کشورهای مختلف	وزارت امور خارجه
۳	کارشناس حوزه بازاریابی گردشگری	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۴	مدیر ارشد	وزارت اطلاعات
۵	مدیر میانی و کارشناس حقوق گردشگری	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۶	مدیر ارشد حوزه گردشگری	بخش خصوصی
۷	مدیر ارشد در حوزه اتباع خارجی و امور بیگانگان	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران
۸	مدیر ارشد	وزارت اطلاعات
۹	مدیر ارشد حوزه گردشگری	بخش خصوصی
۱۰	مدیر میانی حوزه گردشگری	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۱۱	مدیر ارشد حوزه گردشگری	بخش خصوصی
۱۲	مدیر میانی حوزه اتباع خارجی و امور بیگانگان	نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران
۱۳	از سفرای سابق ج.ا.ا در کشورهای مختلف	وزارت امور خارجه
۱۴	کارشناس	وزارت اطلاعات
۱۵	مدیر میانی در حوزه لغو روادید	وزارت امور خارجه
۱۶	کارشناس حوزه گردشگری و از مدیران ارشد اسبق	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی
۱۷	مدیر ارشد حوزه گردشگری	وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی

با توجه به فقدان پیشینه نظری مناسب در موضوع پژوهش، روش تحلیل داده‌ها مبتنی بر نظریه داده‌بنیاد نظام‌مند انتخاب شده است، که با بهره‌گیری از مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته و کدگذاری سه‌مرحله‌ای باز و محوری و گزینشی به شناسایی الگوی مفهومی منجر می‌شود (Strauss & Corbin, ۱۹۹۸; Khaki, ۲۰۱۳). در این فرایند، گزاره‌های مصاحبه‌ها به اجزای مفهومی شکسته می‌شوند (کدگذاری باز)، سپس در قالب مقوله‌های مرتبط سازمان‌دهی می‌گردند (کدگذاری محوری) و در نهایت پدیده مرکزی شناسایی می‌شود (کدگذاری گزینشی)، که به توسعه الگوی نظری پژوهش می‌انجامد. همه مراحل تحلیل با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودی‌ای انجام شده است تا دقت و اعتبار تحلیل تضمین شود.

در فرایند نمونه‌گیری از روش گلوله‌برفی استفاده شده است که با بهره‌گیری از شبکه‌های اجتماعی یا ویژگی‌های مشترک امکان شناسایی نمونه‌های واجد شرایط را فراهم می‌سازد. این روش تا رسیدن به اشباع نظری ادامه می‌یابد؛ یعنی تا زمانی که داده‌های جدید به مفاهیم یا کدهای نو منتهی نشوند (Jalali, 2013; Sheikhzadeh & Bani-Asad, 2020). اشباع نظری، که در نظریه داده‌بنیاد به‌ویژه در مدل استراوس و کوربین جایگاه کلیدی دارد، به معنای توقف فرایند گردآوری داده‌ها در نقطه‌ای است که اطلاعات جدیدی به دست نمی‌آید و مقولات اصلی به‌طور جامع توسعه یافته‌اند (Strauss & Corbin, 1998). در این پژوهش، برای اطمینان از تحقق این مرحله، فرایند مصاحبه تا دو برابر تعداد نمونه‌های منتهی به اشباع نظری به علاوه یک ادامه یافته است.

شکل ۱: قالب‌بندی پارادایمی مطابق با نظر استراوس و کوربین (Khaki, 2013, p. 236)

روادید در توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران است. در جدول ۳، چگونگی دستیابی به اشباع نظری شرح داده شده است.

الگوی به‌دست‌آمده از این پژوهش مبتنی بر شش مقوله اصلی نظریه داده‌بنیاد شامل عوامل علی، پدیده‌ای، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردی و پیامدی است (Khaki, 2013). در همین راستا، پرسش اصلی پژوهش ناظر بر شناسایی عوامل مؤثر بر کارآمدی سیاست لغو

جدول ۳: کدهای مصاحبه‌های پژوهش

شماره مصاحبه	تعداد کدهای باز	تعداد کدهای باز جدید	تعداد کدهای باز تکراری	تعداد کدهای عوامل علی	تعداد کدهای پدیده‌ای	تعداد کدهای زمینه‌ای	تعداد کدهای مداخله‌گر	تعداد کدهای عوامل راهبردی	تعداد کدهای عوامل پیامدی
۱	۱۵	۱۵	۰	۰	۱	۱	۶	۷	۰
۲	۴۴	۳۲	۱۲	۳	۱	۳	۱۳	۱۶	۸
۳	۵۹	۲۲	۳۷	۹	۱	۵	۱۰	۱۸	۱۶
۴	۱۵	۳	۱۲	۰	۱	۰	۷	۵	۲

شماره مصاحبه	تعداد کدهای باز	تعداد کدهای باز جدید	تعداد کدهای باز تکراری	تعداد کدهای عوامل علی	تعداد کدهای پدیده‌ای	تعداد کدهای زمینه‌ای	تعداد کدهای عوامل مداخله‌گر	تعداد کدهای عوامل راهبردی	تعداد کدهای عوامل پیامدی
۵	۵۷	۱۰	۴۷	۲	۱	۲	۱۹	۱۷	۱۶
۶	۲۶	۶	۲۰	۳	۱	۱	۱۲	۳	۶
۷	۲۶	۴	۲۲	۲	۱	۱	۱۰	۱۰	۲
۸	۲۸	۳	۲۵	۲	۲	۱	۱۱	۱۱	۱
۹	۲۳	۰	۲۳	۴	۱	۱	۳	۱۰	۴
۱۰	۲۵	۰	۲۵	۵	۱	۲	۲	۸	۷
۱۱	۱۵	۰	۱۵	۱	۱	۲	۶	۲	۳
۱۲	۱۱	۰	۱۱	۰	۰	۰	۳	۸	۰
۱۳	۲۰	۰	۲۰	۴	۱	۲	۳	۸	۲
۱۴	۱۵	۰	۱۵	۰	۱	۰	۴	۹	۱
۱۵	۱۹	۰	۱۹	۰	۱	۱	۴	۱۲	۱
۱۶	۳۴	۰	۳۴	۱	۱	۰	۶	۱۰	۱۶
۱۷	۱۷	۰	۱۷	۱	۱	۰	۰	۱۳	۲
مجموع	۴۴۹	۹۵	۳۵۴	۳۷	۱۷	۲۲	۱۱۹	۱۶۷	۸۷

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش، با استفاده از روش نظریه داده‌بنیاد، تحلیل داده‌ها با کدگذاری باز آغاز شد. در این مرحله، ۴۴۹ کد توصیفی از هفده مصاحبه استخراج و در نرم‌افزار مکس کیودی‌ای تحلیل شد. این کدها بر اساس شناسایی واژگان کلیدی دسته‌بندی و به مفاهیم و مقولات کلی‌تری تبدیل شدند. به تبع آن، مقوله‌بندی به‌عنوان گامی در جهت انتزاع و مفهوم‌سازی عمیق‌تر شکل گرفت (Shafia, 2019).

یافته‌ها نشان می‌دهد، از مجموع کدهای شناسایی‌شده، ۳۷ کد به عوامل علی، ۱۷ کد به پدیده محوری، ۲۲ کد به عوامل زمینه‌ای، ۱۱۹ کد

به عوامل مداخله‌گر، ۱۶۷ کد به راهبردها و ۸۷ کد به پیامدها اختصاص یافته است. تمرکز خبرگان بر عوامل مداخله‌گر و راهبردی بر نقش کلیدی این مؤلفه‌ها در سیاست لغو روادید و توسعه گردشگری دلالت دارد.

عوامل علی

پنج مقوله اصلی علاقه گردشگران به تفاوت‌های فرهنگی، مشکلات دریافت روادید، سیاست‌های جهانی و رقابتی در گردشگری، ظرفیت‌های گردشگری کشور و وجود تجربیات موفق در حوزه لغو روادید در مرحله کدگذاری انتخابی به دست آمد که در جدول ۴ به همراه مقولات فرعی حاصل از کدگذاری محوری مشاهده می‌شود.

جدول ۴: عوامل علی

عوامل علی	مقولات اصلی	مقولات فرعی
	علاقه گردشگران به تفاوت‌های فرهنگی	علاقه گردشگران خارجی به مشاهده تفاوت‌های فرهنگی
	مشکلات دریافت روادید	صدور روادید مانعی برای توسعه گردشگری
	سیاست‌های جهانی و رقابتی در گردشگری	ابعاد بازار رقابتی با استفاده از سیاست لغو روادید
		سیاست‌های سازمان جهانی گردشگری
		ابعاد مزیت رقابتی با سیاست لغو روادید
	ظرفیت‌های گردشگری و کشور	گردشگری صنعتی پایدار و زودبازده
		ظرفیت وجود مردم
		جاذبه‌ها و ظرفیت‌های کشور
	وجود تجربیات موفق در حوزه لغو روادید	تجربه سایر کشورها
		تجربه مثبت مردم ایران از لغو روادید با سایر کشورها

مثال، تمامی مفاهیم مرتبط با «ظرفیت‌های موجود در کشور» در یک طبقه قرار داده شده‌اند تا میزان تکرار موارد مشابه قابل مشاهده باشد.

عامل پدیده‌ای

تتها مقوله اصلی به‌عنوان عامل پدیده‌ای کارآمدی سیاست لغو روادید است که از ترکیب مفاهیم و درنهایت از مقوله فرعی لغو روادید تسهیلاتی برای توسعه گردشگری به دست آمده است.

با تحلیل مصاحبه‌ها، عوامل علی اقدام لغو روادید در توسعه گردشگری جمهوری اسلامی ایران و کارآمدی این سیاست به شناسایی ۳۷ کد باز منجر شد. مفاهیم و اعداد استخراج‌شده در نرم‌افزار مکس کیودی‌ای میزان تکرار کدها و درجه اهمیت آن‌ها از دیدگاه مصاحبه‌شوندگان را نشان می‌دهد. حتی ممکن است یک مفهوم شناسایی شده و مورد اشاره هم قرار گرفته باشد، اما اشاره به موضوعی با اهمیت و عمیق داشته باشد که حذف نخواهد شد (Shafia, 2019). برای

جدول ۵: عامل پدیده‌ای

عامل پدیده‌ای	مقولات اصلی	مقولات فرعی
	کارآمدی سیاست لغو روادید	لغو روادید تسهیلاتی برای توسعه گردشگری

موانع (عوامل مداخله‌گر) و راهکارها (عوامل راهبردی) توجه شود. درحقیقت، منظور مصاحبه‌شوندگان از این عبارت این است که لغو روادید زمانی اثر مثبت خود را در صنعت گردشگری بر جای می‌گذارد که به بقیه عوامل نیز توجه شود. تعداد ۱۷ کد توصیفی (حاصل از

تتها عامل پدیده‌ای یا محوری کارآمدی در این پژوهش سیاست لغو روادید است. درواقع، در هر مصاحبه این مورد تکرار شد که سیاست لغو روادید تأثیر مثبتی در گردشگری کشور دارد؛ اما لازم است به موارد همراه که توانایی تغییر آن‌ها وجود ندارد (عوامل زمینه‌ای)،

کدگذاری باز) به عنوان عامل پدیده‌ای در مصاحبه‌ها به دست آمد که مضمون همه آن‌ها یکسان بود.

وجود ارزش‌های فرهنگی و مذهبی ثابت در کشور اشاره کرد. در جدول ۶، یافته‌های به دست آمده از کدگذاری محوری و انتخابی عوامل زمینه‌ای ارائه می‌شود.

عوامل زمینه‌ای

در مرحله کدگذاری باز، ۲۲ عامل زمینه‌ای شناخته شد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به تحریم‌ها و

جدول ۶: عوامل زمینه‌ای

عوامل زمینه‌ای	مقولات اصلی	مقولات فرعی
	بازیگران پنهان	بازیگری برخی سازمان‌ها
	تحریم	شکل‌گیری و تشدید تحریم‌ها علیه کشور
	تأثیر نداشتن رویداد در ورود افراد خراب‌کار	ورود غیرقانونی افراد خراب‌کار
	ارزش‌های فرهنگی و مذهبی	تفاوت‌های فرهنگی میان مردم ایران و سایر کشورها
		عوامل فرهنگی و مذهبی همراه مردم ایران
		غناي فرهنگی و مردمی ایران

عوامل مداخله‌گر

در مرحله کدگذاری باز داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، ۱۱۹ کد توصیفی به عنوان عوامل مداخله‌گر (مانع) اجرای درست سیاست لغو رویداد مطرح شد. کدگذاری محوری و انتخابی و احصای مقوله‌های اصلی و فرعی عوامل مداخله‌گر در جدول ۷ شرح داده شده است.

بازیگری برخی سازمان‌ها، شکل‌گیری و تشدید تحریم‌ها، ورود غیرقانونی افراد خراب‌کار، تفاوت‌های فرهنگی میان مردم ایران و سایر کشورها، عوامل فرهنگی و مذهبی همراه مردم ایران و غناي فرهنگی و مردمی ایران به عنوان مقولات فرعی عوامل زمینه‌ای استخراج شدند، که از ترکیب و تحلیل آن‌ها چهار مقوله اصلی بازیگران پنهان، تحریم، تأثیر نداشتن رویداد در ورود افراد خراب‌کار و ارزش‌های فرهنگی و مذهبی به دست آمد.

جدول ۷: عوامل مداخله‌گر

عوامل مداخله‌گر	مقولات اصلی	مقولات فرعی
	بی‌توجهی به مسائل بین‌المللی	آثار منفی تحریم‌ها
		ایران‌هراسی
	فقدان نگاه فرابخشی	بی‌توجهی به اسناد بالادستی
		بی‌توجهی به ظرفیت‌های موجود
		وجود نگاه‌های امنیتی و افراطی
		دیدگاه‌های متفاوت و متعارض
	ناهماهنگی بین‌بخشی	ناهماهنگی بین‌دستگاهی

مقولات اصلی	مقولات فرعی
فقدان نگاهت نهادی جامع	فقدان نظارت
	عدم عدالت و روابط غیر رسمی
	وجود تعارضات قانونی و اجرایی
	مدیریت ناکارآمد
کاستی‌ها در حمایت از سیاست لغو روادید	فقدان تبلیغات مناسب در حوزه گردشگری
	نبود فرهنگ مناسب برای برخورد با گردشگران خارجی
	ضعف در زیرساخت‌ها
	کمبود بودجه
	فقدان آمار دقیق
	ناامنی

نبود فرهنگ مناسب برای برخورد با گردشگران خارجی، ضعف در زیرساخت‌ها، کمبود بودجه، فقدان آمار دقیق و ناامنی به دست آمد.

عوامل راهبردی

در مرحله کدگذاری باز داده‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها، ۱۶۷ کد توصیفی به عنوان عوامل راهبردی به منظور اجرای صحیح سیاست لغو روادید و تأثیر مثبت آن در توسعه گردشگری کشور به دست آمد. در جدول ۸، مقوله‌های فرعی و اصلی حاصل از کدگذاری‌های محوری و انتخابی مشاهده می‌شود.

پنج مقوله اصلی بی‌توجهی به مسائل بین‌المللی، فقدان نگاه فرابخشی، ناهماهنگی بین‌بخشی، فقدان نگاهت نهادی جامع و کاستی‌ها در حمایت از سیاست لغو روادید به عنوان عوامل مداخله‌گر از کدگذاری انتخابی مقولات فرعی آثار منفی تحریم‌ها، ایران‌هراسی، بی‌توجهی به اسناد بالادستی، بی‌توجهی به ظرفیت‌های موجود، وجود نگاه‌های امنیتی و افراطی، دیدگاه‌های متفاوت و متعارض، ناهماهنگی بین‌دستگاهی، فقدان نظارت، نبود عدالت و روابط غیر رسمی، وجود تعارضات قانونی و اجرایی، مدیریت ناکارآمد، فقدان تبلیغات مناسب در حوزه گردشگری،

جدول ۸: عوامل راهبردی

مقولات اصلی	مقولات فرعی
عوامل راهبردی	توجه به گردشگری گروهی
	تعیین رویکرد در قبال صنعت گردشگری
	توجه به بخش خصوصی
	همکاری بین‌دستگاهی
	توجه به قابلیت‌های موجود
	مدیریت کارآمد
	لزوم برنامه‌ریزی برای استفاده از فرصت گردشگری

عوامل راهبردی	مقولات اصلی		مقولات فرعی
	تقویت بسترهای تقنینی-نظارتی		اقدامات قانونی
			اقدامات نظارتی
			اقدامات امنیتی
	اقدامات مکمل سیاست لغو روادید		حمایت و کاهش ریسک مالی
			توسعه زیرساخت‌ها
			بازاریابی و تبلیغات
			توسعه روابط سیاسی و دیپلماتیک
			مطالعات پیشینی و ارزیابی پسینی کشورهای هدف
	ظرفیت‌سازی ثروت انسانی ^۱		آموزش نیروی انسانی متخصص
			فرهنگ‌سازی برای مردم
			آگاهی دادن به مدیران

توسعه و مدیریت راهبردی گردشگری، تقویت بسترهای تقنینی-نظارتی، اقدامات مکمل سیاست لغو روادید و ظرفیت‌سازی ثروت انسانی چهار مقوله اصلی به‌دست‌آمده از کدگذاری انتخابی به‌عنوان عوامل راهبردی است.

پیامدها

تعداد ۸۷ کد توصیفی از کدگذاری باز مصاحبه‌های

در قالب پیامد به دست آمد. گفتنی است که منظور از پیامد، آثاری است که اجرای درست یا نادرست لغو روادید در بدنه گردشگری و حتی کل کشور بر جای می‌گذارد. بنابراین، درحقیقت نتایج مثبت و منفی اجرای سیاست لغو روادید بیان خواهد شد. در جدول ۹، مفاهیم استخراج‌شده ارائه می‌شود.

جدول ۹: پیامدها

پیامدها	مقولات اصلی		مقولات فرعی
	پیامدهای مثبت اجرای درست سیاست		توسعه و آبادانی کشور
			مقابله با تحریم‌ها
			ارتقای جایگاه کشور در جهان
			جلوگیری از ایران‌هراسی
			رشد متوازن گردشگری در صورت اجرایی‌سازی درست سیاست لغو روادید
			افزایش اعتبار گذرنامه با سیاست لغو روادید
	پیامدهای منفی اجرای نادرست سیاست		کاهش سرمایه‌گذاری
			افزایش فقر
			کاهش کیفیت زندگی مردم
			ناکارآمدی تبادلات فرهنگی
			افزایش مهاجرت
			ایجاد نتیجه معکوس در صورت اجرای نادرست سیاست لغو روادید

جمع‌بندی یافته‌ها

در جدول ۱۰، یافته‌های پژوهش جمع‌بندی شده است. هدف از انجام این کار ارائه تصویر کلی از یافته‌ها است تا مخاطب درک بهتری داشته باشد.

دو مقوله اصلی پیامد مثبت اجرای درست سیاست و پیامد منفی اجرای نادرست سیاست، در نتیجه کدگذاری انتخابی مفاهیم به‌دست‌آمده در قسمت پیامدها به دست آمد.

جدول ۱۰: جمع‌بندی یافته‌ها

ردیف	عوامل	مقولات اصلی
۱	عوامل علی	علاقه گردشگران به تفاوت‌های فرهنگی
		مشکلات دریافت روادید
		سیاست‌های جهانی و رقابتی در گردشگری
		ظرفیت‌های گردشگری و کشور
		وجود تجربیات موفق در حوزه لغو روادید
۲	عامل پدیده‌ای	کارآمدی سیاست لغو روادید
۳	عوامل زمینه‌ای	بازیگران پنهان
		تحریم
		تأثیر نداشتن روادید در ورود افراد خراب‌کار
		ارزش‌های فرهنگی و مذهبی
		بی‌توجهی به مسائل بین‌المللی
۴	عوامل مداخله‌گر	فقدان نگاه فرابخشی
		ناهماهنگی بین‌بخشی
		فقدان نگاهت نهادی جامع
		کاستی‌ها در حمایت از سیاست لغو روادید
		توسعه و مدیریت راهبردی گردشگری
۵	عوامل راهبردی	تقویت بسترهای تقنینی-نظارتی
		اقدامات مکمل سیاست لغو روادید
		ظرفیت‌سازی ثروت انسانی
		پیامد مثبت اجرای درست سیاست
۶	پیامدها	پیامد منفی اجرای نادرست سیاست

الگوی پارادایمی و قضیه‌ها

الگوی پارادایمی در نظریه داده‌بنیاد استراوس و کوربین همچون چارچوبی مفهومی عمل می‌کند تا پژوهشگر بتواند پدیده‌های مورد بررسی را در قالب روابط علت و معلولی درک کند. این الگو شامل شش عنصر اصلی است: شرایط علی، پدیده مرکزی، عوامل زمینه‌ای، مداخله‌گرها، راهبردها و پیامدها. شرایط علی به عواملی اشاره دارد که پدیده مرکزی را تحت تأثیر قرار می‌دهند و وقوع آن را تبیین می‌کنند. پدیده مرکزی موضوع اصلی پژوهش است که سایر عناصر حول

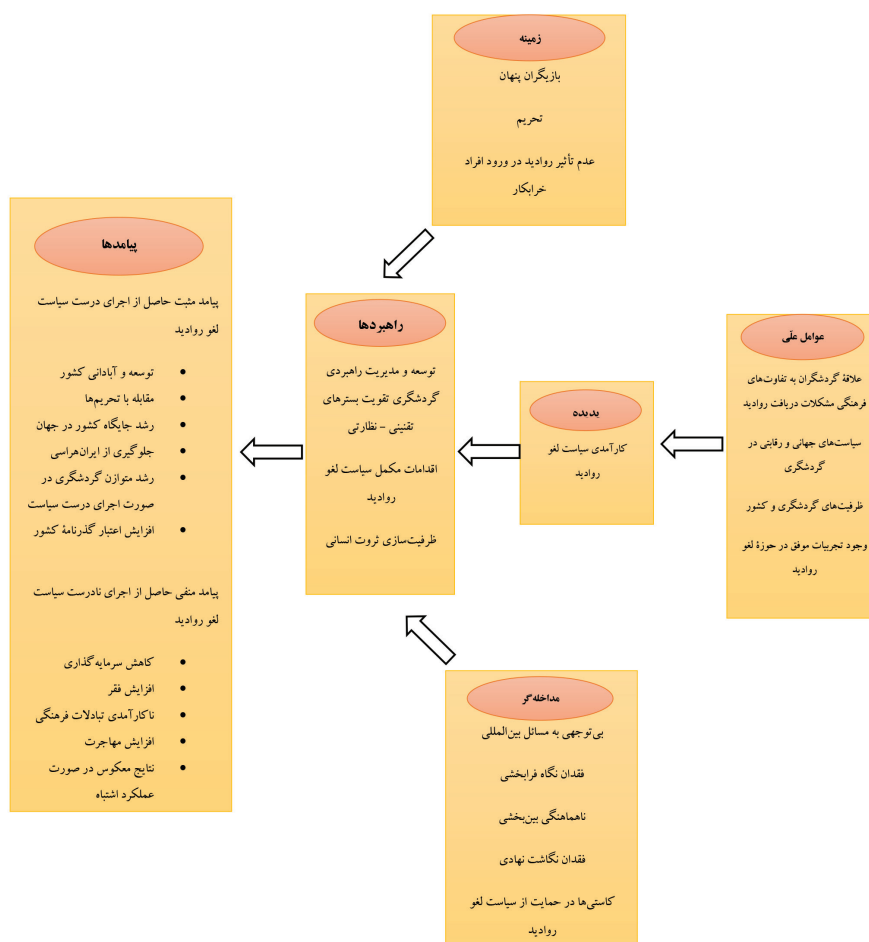
آن شکل می‌گیرند. عوامل زمینه‌ای موارد همراه‌اند که تغییر آن‌ها به‌سختی انجام می‌پذیرد. مداخله‌گرها موانع تعریف می‌شوند. راهبردها به اقدامات و پاسخ‌های افراد یا سازمان‌ها در برابر پدیده مرکزی اشاره دارند و پیامدها نتایج این راهبردها هستند (Strauss & Corbin, 1998). در کنار الگوی پارادایمی، قضیه‌ها در نظریه داده‌بنیاد به‌عنوان تعمیم‌هایی از داده‌ها و مقوله‌های مختلف شکل می‌گیرند که به توضیح یا پیش‌بینی روابط میان پدیده‌ها کمک می‌کنند. این قضیه‌ها از طریق تحلیل داده‌ها و ایجاد ارتباط میان مقوله‌ها و زیرمقوله‌ها شکل

داده‌بنیاد منجر می‌شود (Strauss & Corbin, 1998). بنابراین، با توجه به هدف پژوهش که بررسی سیاست لغو روادید و تأثیرات آن در توسعه گردشگری است، چارچوب مفهومی ایجادشده بر اساس دیدگاه‌های استراوس و کوربین نه تنها پاسخی جامع به پرسش‌های پژوهشی ارائه می‌دهد، بلکه نمایانگر نتایج اساسی این پژوهش نیز هست. این مدل، که بر اساس روش‌شناسی داده‌بنیاد و با اتکا به نظریه استراوس و کوربین شکل گرفته است، شامل شش مقوله کلیدی است. در نتیجه، شش قضیه اصلی از این مدل استنتاج می‌شود که در ادامه به تفصیل توضیح داده خواهند شد.

می‌گیرند و به پژوهشگر امکان می‌دهند تا به تفسیر دقیق‌تر و عمیق‌تری از داده‌ها دست یابند. استراوس و کوربین (1998) تأکید می‌کنند که قضیه‌ها باید منعطف و قابل تعدیل باشند تا در برابر داده‌های جدید یا تغییرات نظریه اصلاح‌پذیر باشند.

الگوی پارادایمی و قضیه‌ها با هم ابزارهای قدرتمندی را برای ایجاد نظریه‌های نوآورانه و جامع در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. این ابزارها به پژوهشگران کمک می‌کنند تا پیچیدگی‌های پدیده‌های اجتماعی را درک کنند و نظریه‌هایی ارائه دهند که بتوانند به‌شکل مؤثرتری به توضیح و پیش‌بینی رفتارهای انسانی بپردازند. بنابراین، استفاده از الگوی پارادایمی و تدوین قضیه‌ها به تقویت انسجام و اعتبار نظریه‌های

شکل ۲: الگوی پارادایمی پژوهش

تجربیات موفق در حوزه لغو روادید، پنج عامل علی در موفقیت سیاست لغو روادید و تأثیر مثبت آن در توسعه گردشگری کشور است. منظور از علاقه گردشگران به تفاوت‌های فرهنگی علاقه آن‌ها به مشاهده تفاوت‌های

قضیه اول

علاقه گردشگران به تفاوت‌های فرهنگی، مشکلات دریافت روادید، سیاست‌های جهانی و رقابتی در گردشگری، ظرفیت‌های گردشگری کشور و وجود

به‌درستی انتخاب شده‌اند ممکن است در چند سال نخست موفقیت‌آمیز باشد؛ اما اگر هم‌زمان با اجرای این سیاست توسعه زیرساخت‌های امنیتی و رفاهی صورت نگرفته باشد، سازوکارهای نظارتی شکل نگرفته باشد، حمایت‌های تقنینی ایجاد نشده باشد، ناکارآمدی این سیاست در بلندمدت مشاهده خواهد شد. برای نمونه، لغو روادید با کشور که در ابتدا رشد بسیار خوبی داشت اما، بنا بر نظر مصاحبه‌شوندگان، پس از ورود گردشگران چینی مشخص شد که در کشور به اندازه کافی راهنمای گردشگری مسلط به زبان چینی وجود ندارد یا زیرساخت‌های کشور پاسخ‌گوی نیاز گردشگران چینی نیست.

قضیه سوم

بازیگران پنهان، تحریم، تأثیر نداشتن روادید در ورود افراد خراب‌کار به کشور و ارزش‌های فرهنگی و مذهبی عوامل زمینه‌ای مطرح در این پژوهش است. همان‌طور که پیش‌تر بیان شد، عامل زمینه‌ای عامل همراه است که توان تغییر آن در ابعاد زیاد وجود ندارد. از بازیگران پنهان که در پژوهش نیز به آن‌ها اشاره شد برخی سازمان‌های امنیتی هستند. بازیگری این سازمان‌ها به‌معنای منفی آن مدنظر نیست و اتفاقاً با توجه به مصلحت کشور عمل می‌کنند؛ اما نکته این است که دخالت و کنش این بازیگران وجود دارد و توان جلوگیری از آن نیست. شکل‌گیری تحریم‌ها از دیگر مقوله‌های همراه است که خصوصاً در پانزده سال اخیر تشدید شده و پیامدهای منفی داشته است. توجه به این مطلب مهم است که خود تحریم‌ها همراه با سیاست لغو روادید و حرکت بدنه حاکمیت کشور برای توسعه گردشگری وجود دارد، اما آثار منفی آن عامل مداخله‌گر است که با راهبردهای سنجیده می‌شود این موانع را برطرف کرد. از سوی دیگر، نتایج پژوهش نشان می‌دهد که افراد خراب‌کار برای ورود به کشور از مبادی غیرقانونی استفاده می‌کنند تا به‌هیچ‌وجه اطلاعاتی از آن‌ها باقی نماند؛ بنابراین، این تفکر که صدور روادید از ورود چنین افرادی به کشور جلوگیری می‌کند اشتباه است. به زعم خبرگان بحث، با تقویت زیرساخت‌های امنیتی جای نگرانی برای لغو روادید با سایر کشورها و احتمال ورود افراد خراب‌کار وجود نخواهد داشت. نکته مهم دیگری که مورد بحث و بررسی قرار گرفت وجود ارزش‌های مذهبی و فرهنگی در کشور است. به زعم خبرگان، وجود چنین مواردی و عمل به دستورات اسلامی مانعی برای ورود گردشگران نیست؛ چراکه گردشگران با مطالعه پیشینی وارد مقصد می‌شوند. از سوی دیگر، گردشگران

فرهنگی است که با مردم مقصد دارند. بنابراین، زمانی که گردشگر علاقه‌مند به تفاوت‌های فرهنگی به مقصدی پا می‌گذارد، سعی در رعایت قوانین و مقررات آن مقصد دارد؛ حتی اگر آن مقصد ایران باشد. به این ترتیب گردشگران حاضرند قوانین را رعایت کنند تا به مقصودشان دست یابند. بنابراین، در چنین حالتی صدور روادید مانعی برای توسعه گردشگری به شمار می‌رود؛ چراکه ائتلاف وقت و هزینه گردشگر در دریافت روادید وجود دارد. در چنین حالتی و با توجه به مفاهیم بازاریابی، روادید مانعی در جذب مشتری است. از همین رو، سازمان‌های جهانی همچون سازمان جهانی گردشگری سیاست‌های تسهیل‌کننده‌ای چون لغو روادید را به کشورها پیشنهاد دادند و با این کار به‌سوی ایجاد بازار رقابتی بین مقاصد گردشگری پیش رفتند تا موضوع لغو روادید از یک سو نشان‌دهنده امنیت طرف اول باشد و از دیگر سو از ائتلاف وقت و هزینه گردشگر جلوگیری کند. ایران نیز، با توجه به عوامل گفته‌شده و نیز وجود ظرفیت‌های غنی در کشور مانند مردم فهیم و مهمان‌نواز و جاذبه‌ها و ظرفیت‌های فراوان فرهنگی، تاریخی، طبیعی و... و با عنایت به تجربیات به‌دست‌آمده از اقدام لغو روادید توسط سایر کشورها و نیز تجربه خود کشور در سیاست لغو روادید با کشورهایمانند چین و عمان، بیشتر از گذشته به‌سمت این سیاست سوق یافته است.

قضیه دوم

کارآمدی سیاست لغو روادید تنها عامل محوری یا پدیده‌ای این پژوهش است. این عامل تأکید دارد که استفاده از سیاست‌های تسهیل‌کننده در حوزه گردشگری بر رشد و توسعه و درنهایت پیشرفت مقصد مؤثر است؛ اما باید به این نکته توجه کرد که اجرای درست هر سیاستی است که موفقیت آن را در پی دارد. اگر سیاست لغو روادید به‌درستی اجرایی نشود، عامل محوری به‌دست‌آمده در این پژوهش اثر عکس خواهد داشت؛ درنتیجه، تصویری که از توسعه گردشگری به‌وسیله سیاست لغو روادید وجود دارد به وقوع نمی‌پیوندد. برای نمونه، در بررسی تجربه سایر کشورها که از لغو روادید استفاده کرده‌اند رشد و پیشرفت گردشگری آنان مشاهده می‌شود. حتی در تجربه ایران نیز این موفقیت وجود دارد، که از نمونه‌های بارز آن افزایش ورود گردشگران چینی و عمانی به کشور است. در چنین حالتی، بحث بر سر کارآمدی سیاست پیش می‌آید که آیا در بلندمدت نیز همین کارآمدی را خواهد داشت. مسلماً سیاست لغو روادید و اجرای آن با کشورهایی که

می‌دانند که ملزم به رعایت قوانین و مقررات مقصدند و نباید در این خصوص قصوری داشته باشند. در نتیجه، با اینکه ارزش‌های فرهنگی و مذهبی عامل زمینه‌ای و همراه است، باید به نکات مذکور هم توجه کرد و آن را مانعی بر سر راه رشد گردشگری کشور مطرح نکرد.

قضیه چهارم

بی‌توجهی به مسائل بین‌المللی، فقدان نگاه فرابخشی، ناهماهنگی بین‌بخشی، فقدان نگاهت نهادی جامع و کاستی‌ها در حمایت از سیاست لغو روادید، همگی موانع و عوامل مداخله‌گرند. نبود ثبات سیاسی و اقتصادی ناشی از پیامدهای منفی تحریم‌ها و اتکا نداشتن به توان داخلی و همچنین ترویج ایران‌هراسی از سوی معاندین و دشمنان کشور، همگی به توسعه صنعت گردشگری ایران آسیب زده‌اند؛ اما ذکر این نکته نیز لازم است که دستگاه‌های مسئول آن‌طور که باید و شاید عمل نکرده‌اند و با وجود راه‌حل‌های لازم به دنبال رفع این موانع نبوده‌اند و به مسائل بین‌المللی که به گردشگری کشور آسیب می‌زند توجهی نمی‌کنند.

بی‌توجهی به اسناد بالادستی مانند سند راهبردی توسعه گردشگری کشور مصوب ۱۳۹۹، بی‌توجهی به ظرفیت‌های موجود مانند بخش خصوصی و مناطق آزاد در کشور، وجود نگاه‌های امنیتی و افراطی و دیدگاه‌های متفاوت و متعارض مانند سهم‌خواهی برخی دستگاه‌ها از درآمدهای صدور روادید که با لغو روادید قطع می‌شود یا همراهی نکردن برخی مسئولان کشوری و استانی و تفاوت نگاه میان مسئولان کشور، و موارد بسیار دیگری مانع پیشرفت گردشگری و سیاست‌های تسهیل‌کننده آن است.

از سوی دیگر، موازی‌کاری در دولت و وزارتخانه‌های تخصصی مانند وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، چنددستگی بین دستگاه‌ها، ضعف دیپلماسی گردشگری کشور، تحت عنوان ناهماهنگی بین‌بخشی، از دیگر موانع موجود در مسیر موفقیت سیاست لغو روادید و توسعه گردشگری کشور است. توجه به این نکته نیز لازم است که فقدان نگاهت نهادی جامع سبب شده است که دستگاه‌ها از زیر بار مسئولیت‌های تخصصی خود شانه خالی کنند و در موارد متعددی نظارت کافی صورت نگیرد، بی‌عدالتی و روابط غیررسمی مشاهده شود، تعارضات قانونی و اجرایی به واسطه ضعف در قوانین و مقررات شکل گیرد و در نهایت، مدیریت ناکارآمد به وجود آید، که فقدان نیروی متخصص در بدنه وزارتخانه‌های تخصصی خصوصاً وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع

دستی به‌وفور دیده شود. همین عامل از بزرگ‌ترین مسائل موجود در حوزه گردشگری کشور است.

خلأها و کاستی‌های بسیاری در حمایت از سیاست لغو روادید مشاهده می‌شود. فقدان تبلیغات مناسب در حوزه گردشگری، نبود فرهنگ مناسب برای برخورد با گردشگران خارجی، ضعف زیرساخت‌های رفاهی کشور خصوصاً زیرساخت‌های حمل‌ونقلی و اقامتی، دسترسی نداشتن گردشگران به کارت‌های اعتباری برای تراکنش‌های مالی و نیز نبود سیم‌کارت مناسب، کمبود بودجه، فقدان آمار و ارقام دقیق و روی آوردن دستگاه‌ها به آمارسازی و تولید آمار نادرست و ناامنی‌های داخلی و منطقه‌ای، همگی از کاستی‌های موجود در حمایت از سیاست مذکورند.

قضیه پنجم

خبرگان بحث معتقد بودند که وجود موانع بسیار بر سر راه موفقیت سیاست لغو روادید به معنای شکست این سیاست و فقدان راه‌حل برای آن نیست. در واقع، موانع مداخله‌گر موجود مستلزم کنش‌ها و راهبردهایی است که باید در برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌ها لحاظ شود. کنش‌ها و راهبردهایی که راه‌حل موانع موجود نیز هستند عبارت‌اند از: توجه به گردشگری گروهی، تعیین رویکرد بدنه حاکمیت در قبال صنعت گردشگری، توجه به بخش خصوصی، همکاری بین‌دستگاهی، توجه به قابلیت‌های موجود، مدیریت کارآمد در حوزه گردشگری و لزوم برنامه‌ریزی برای استفاده از فرصت گردشگری. تمامی موارد یادشده تحت عنوان سیاست‌گذاری راهبردی قرار گرفته‌اند؛ چراکه، به اعتقاد خبرگان بحث و بر اساس یافته‌های پژوهشگر، توجه به موارد یادشده مستلزم توسعه و مدیریت راهبردی گردشگری در سطح کلان و خرد کشور است، که این مهم تا کنون محقق نشده است. توجه به گردشگری‌های تخصصی مانند گردشگری حلال، گردشگری سلامت، گردشگری خوراک، توجه به بازارچه‌های مرزی و مناطق آزاد و حتی وجود فرهنگ و دین و مذهب خاص نیز ظرفیت‌هایی برشمرده شده‌اند که در توسعه و مدیریت راهبردی حوزه گردشگری مورد توجه قرار نگرفته‌اند.

فقدان قوانین و مقررات لازم، ضعف در زیرساخت‌های امنیتی و نبود نظارت، که در عوامل مداخله‌گر بیان شد، در بخش عوامل راهبردی دارای راه‌حل دانسته شده است. به اعتقاد خبرگان پژوهش، حرکت به سمت تقویت بسترهای تقنینی-نظارتی و تقویت کشور در سه حوزه قوانین و نظارت و امنیت، با ایجاد معیارهای لازم، از بروز موانع یادشده جلوگیری خواهد کرد.

از پیامدهای منفی اجرای نادرست این سیاست می‌شود به کاهش سرمایه‌گذاری، افزایش فقر، کاهش کیفیت زندگی مردم، ناکارآمدی تبادلات فرهنگی و افزایش مهاجرت اشاره کرد. بنابراین، نبود برنامه دقیق و منسجم برای اجرایی‌سازی مؤثر سیاست پیامدهای جبران‌ناپذیری خواهد داشت.

بحث و نتیجه‌گیری

لغو روادید یکی از سیاست‌های مهم تسهیلگر در حوزه گردشگری است که نقش مؤثری در افزایش جذب گردشگران بین‌المللی ایفا می‌کند. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که این سیاست، با حذف موانع اشاره‌شده در پژوهش، موجبات موفقیت هرچه بیشتر این سیاست را در کشور فراهم می‌آورد. برخلاف پژوهش‌های گذشته که عمدتاً به تحلیل کلی این سیاست پرداخته‌اند، این پژوهش با تمرکز ویژه بر شناسایی موانع اجرایی و عوامل مداخله‌گر و ارائه راهکارهای سیاستی متناسب گامی نوین در جهت ارتقای کارآمدی سیاست لغو روادید برداشته است. بنابراین، برخلاف بیشتر پژوهش‌های داخلی که عمدتاً کارآمدی لغو روادید را تأیید کلی کرده‌اند، این پژوهش با بررسی موانع و ارائه راهکارهای دقیق، چارچوبی راهبردی و مبتنی بر واقعیت‌های سیاسی، فرهنگی، امنیتی و اقتصادی برای سیاست‌گذاران فراهم آورده است تا پاسخ‌گوی نیاز به سیاست‌گذاری دقیق‌تر در حوزه گردشگری ورودی باشد.

با وجود محدودیت‌هایی چون نبود دسترسی آسان به خبرگان بحث و نبود پیشینه پژوهشی داخلی دقیق درباره موضوع لغو روادید، در این پژوهش تلاش شده است تا چارچوبی نظری، راهبردی و عملیاتی برای تصمیم‌گیرندگان فراهم آید که در پژوهش‌های داخلی به آن پرداخته نشده است. همچنین، این رویکرد تخصصی خلأ موجود در پژوهش‌های پیشین را پر کرده است و به‌ویژه در زمینه بررسی چالش‌ها و راهکارهای سیاست لغو روادید، ارزش علمی شایان توجهی به بدنه دانش گردشگری افزوده است.

پیشنهاد می‌شود پژوهش‌های آینده به بررسی آثار اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بلندمدت لغو روادید، مطالعه تطبیقی میان کشورها و بررسی میدانی در حوزه‌های گوناگون گردشگری بپردازند تا چارچوب‌های سیاستی جامع‌تر و کارآمدتری طراحی شود. علاوه بر این، پیشنهاد می‌شود پژوهشگران به تبیین نسبت میان لغو روادید و تاب‌آوری گردشگری در برابر تحولات

از مهم‌ترین مواردی که باید در دستور کار متولیان امر قرار گیرد، توجه به اقدامات مکمل سیاست لغو روادید است. یافته‌ها نشان می‌دهد که سیاست لغو روادید قابلیت استقلال ندارد و اصطلاحاً سیاست مستقلی به شمار نمی‌رود؛ از همین رو، نیازمند اقدامات مکمل است. مواردی همچون حمایت و کاهش ریسک مالی، توسعه زیرساخت‌های رفاهی، بازاریابی و تبلیغات، توسعه روابط سیاسی و دیپلماتیک همچون دیپلماسی گردشگری و بررسی پیشینی و ارزیابی پسینی کشورهای هدف و توجه به کشورهای حوزه تمدنی و همسو، از اقدامات مکملی است که باید در دستور کار دستگاه‌های تخصصی قرار گیرد و موفقیت سیاست مذکور را تضمین کند.

آخرین راهبرد ظرفیت‌سازی ثروت انسانی است. توجه به مؤلفه‌هایی مانند آموزش نیروی انسانی متخصص، فرهنگ‌سازی میان مردم برای برخورد مناسب‌تر با گردشگر و آگاهی دادن به مدیران دستگاه‌های مرتبط برای تصمیم‌گیری و اظهارنظر درست مستلزم برنامه‌ریزی‌های مناسب است.

قضیه ششم

درباره عوامل گوناگون و مؤثر بر سیاست لغو روادید و کارآمدی آن بحث و بررسی صورت گرفت. تمامی موارد بیان‌شده در راستای دستیابی به پیامدهای مثبت سیاست لغو روادید بوده است؛ به گونه‌ای که نقشه راه برای دستیابی به موفقیت در اجرای سیاست لغو روادید محرز شد. حال اگر به موانع توجه نشود و راهکارهای متناسب نیز در نظر گرفته نشود، قاعدتاً نتایج معکوس صورت می‌گیرد که تبعات جبران‌ناپذیری را نیز در پی خواهد داشت. در همین راستا، توسعه و آبادانی کشور با تکیه بر رشد اقتصادی مانند ارزآوری اقتصادی، توسعه تجارت، اشتغال و نیز رشد غیراقتصادی کشور مانند جلوگیری از مهاجرت، کاهش فقر در جامعه، بهبود سطح کیفیت زندگی مردم و رشد جامعه، به‌عنوان پیامدهای مثبت اجرای درست سیاست لغو روادید مطرح شد. از دیگر موارد مورد توجه، مقابله با تحریم‌ها با استفاده از سیاست لغو روادید و تأثیر آن در توسعه گردشگری کشور، رشد جایگاه کشور در جهان از طریق تعاملات فرهنگی، بهبود روابط همسایگی، تقویت اتحاد بین ملت‌ها، تسهیل سفر به ایران و تجربه مثبت مشتری است. همچنین، جلوگیری از ایران‌هراسی، رشد متوازن گردشگری و افزایش اعتبار گذرنامه ایران خصوصاً با لغو روادید دوطرفه از دیگر پیامدهای مثبت اجرای موفق سیاست یادشده است.

ژئوپلیتیکی و اقتصادی منطقه‌ای بپردازند تا چارچوب سیاستی پایدارتر و منعطف‌تری برای ایران طراحی شود.

منابع فارسی که معادل لاتین آن‌ها در فهرست منابع آمده است:

ازکیا، مصطفی، احمدش، رشید، و پارتازیان، کامبیز (1396). روش‌های تحقیق کیفی از نظریه تا عمل. تهران: انتشارات کیهان.

اسعدی، میرمحمد، برومندزاد، یاسمین، و درخش، سعیده (1398). رونق حضور گردشگران خارجی پزشکی در یزد؛ چالش‌ها و راهکارها. مدیریت اطلاعات سلامت، 16(4)، 161-167.
<https://doi.org/10.22122/him.v16i4.3906>

اسکندری، امیرحسین (1402). گزارش نظارتی پیرامون لغو روادید و تأثیر آن بر گردشگری: موضوع ماده (۹) قانون تشکیل سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مصوب 1382. تهران: مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.

اعظمی، هادی، زرقانی، سیدهادی، و سلطانی، محسن (1395). سطح‌بندی متغیرهای فرهنگی - توریستی مؤثر بر افزایش وابستگی ژئوپلیتیکی جمهوری خودمختار نخجوان به ایران. پژوهش‌های راهبردی سیاست، 5(16)، 67-93.
https://qpss.atu.ac.ir/article_3980.html

جلالی، رستم (1391). نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی. تحقیقات کیفی در علوم سلامت، 1(4)، 310-320.

SID. <https://sid.ir/paper/215407/fa>

خاکی، غلامرضا (۱۳۹۲). روش‌های تحقیق در مدیریت. تهران: نشر نی.

خنیفر، حسین و مسلمی، ناهید (1396). اصول و مبانی روش‌های پژوهش کیفی. تهران: انتشارات نگاه دانش.

سند راهبردی توسعه گردشگری کشور (1399).
<https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=873242249327047885>

سیدحاتمی، مریم (1395). ابعاد حقوقی لغو روادید برای اتباع خارجی؛ نگاه موردی بر جمهوری آذربایجان. حقوق ملل، 6(21)، 209-220.
<https://www.magiran.com/p1543891>

شفیعا، سعید (1398). ارائه الگوی مدیریت برند درون‌سازمانی - مورد مطالعه هتل‌های تهران. رساله دکتری، دانشگاه علم و فرهنگ.

شیخ‌زاده، محمد و بنی‌اسد، رضا (1399). تحلیل مضمون: مفاهیم، رویکردها و کاربردها. تهران: لوگوس.

طلایی شکری، شهاب و شفیعا، سعید (1402). بررسی تحلیلی سند راهبردی توسعه گردشگری: تطبیق با اسناد بالادستی و دیدگاه‌های خبرگان. گردشگری و توسعه، 12(3)، 77-98.
<https://doi.org/10.22034/jtd.2022.302645.2437>

علی‌نیا، مریم، خاکساری، غلامرضا، افکار، عادل و سلیمانی، مجید (1403). طراحی الگوی توسعه گردشگری ورزشی منطقه آزاد بندر انزلی. گردشگری و توسعه، 13(4)، 138-150.
<https://doi.org/10.22034/jtd.2024.424673.2852>

علیپورناندل، محمدرضا. (۱۳۸۷، آبان). تسهیل صدور روادید، کلیدی راهبردی جهت توسعه همکاری‌ها در اکو. ماهنامه رویدادها و تحلیل‌ها، (۲۲۷)، ۶۲-۵۶.

<https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1012662>

کولایی، الهه و رضایی، مسعود (1396). عوامل خارجی مؤثر بر توسعه نیافتگی روابط ایران و گرجستان. پژوهش‌های جغرافیای انسانی (پژوهش‌های جغرافیایی)، 49(4)، 935-950.
<https://sid.ir/paper/138920/fa>

مدلیک، اس (1396). فرهنگ توریسم. نادر هوشنمدیار (مترجم). تهران: شورآفرین.

نیلی‌پور، سید علی‌اکبر، تقوایی، مسعود، نصر اصفهانی، محمدحسین و کوهی اصفهانی، مجید (1394). شناسایی و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در توسعه گردشگری سلامت. نگرش‌های نو در جغرافیای انسانی، 7(4)، 45-60.

<https://sanad.iau.ir/Journal/geography/Article859604/>

Bryant, A., & Charmaz, K. (Eds.). (2010). *The Sage handbook of grounded theory*. Sage Publications.

Charmaz, K. (2006). *Constructing grounded theory: A practical guide through qualitative analysis*. Sage Publications.

Charmaz, K. (2014). *Constructing Grounded Theory* (2nd ed.). SAGE Publications.

Corbin, J., & Strauss, A. (2015). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (4th ed.). Sage Publications.

Crouch, G. I. (1994). The study of international tourism demand: A review of findings. *Journal of Travel Research*, 33(1), 12-23. <https://doi.org/10.1177/004728759403300102>

Czaika, M., & De Haas, H. (2013). The effectiveness of immigration policies. *Population and Development Review*, 39(3), 487-508. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2013.00613.x>

Dredge, D., & Jenkins, J. (2007). *Tourism Planning and Policy*. John Wiley & Sons.

Eskandari, A. (2023). *Supervisory report on visa waiver and its impact on tourism: Subject of Article (9) of the Law on the Establishment of the Cultural Heritage and Tourism Organization, 2003*. Tehran: Research Center of the Islamic Consultative Assembly. [In Persian]

Favilla, M. (2013). Visa facilitation: Stimulating economic growth and development through tourism. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2013*. <https://imgcdn.larepublica.co/cms/2014/09/04230152/Competitividad%20aeropuertos.pdf#page=81>

References

Aazami, H., Zarghani, S. H., & Soltani, M. (2016). Classification of the Cultural-Tourism Indexes Which Can Increase Geopolitical Dependency of Nakhchivan Autonomous Republic to Iran. *Political Strategic Studies*, 5(16), 67-93. https://qpss.atu.ac.ir/article_3980.html?lang=en [In Persian]

Aliniya, M., Khaksari, G., Afkar, A., & Solimani, M. (2024). Designing a sports tourism development pattern in Bandar Anzali Free Zone. *Journal of Tourism and Development*, 13(4), 138-150. <https://doi.org/10.22034/jtd.2024.424673.2852> [In Persian]

Alipournandel, M. R. (2008, November). Visa issuance facilitation: A strategic key to developing cooperation within ECO. *Events and Analyses*, (227), 56-62. <https://www.noormags.ir/view/fa/articlepage/1012662> [In Persian]

Anyasor, M. O., Okocha, E. R., Agina, E. K., & Nwankwo, U. C. (2021). Effectiveness of visa facilitation and international openness as strategies for tourism development: A comparative study of Nigeria and selected African countries. *European Journal of Hospitality and Tourism Research*, 9(2), 28-44. <https://ssrn.com/abstract=3851485>

Asadi, M., Boroumandzad, Y., & Derakhsh, S. (2019). Boosting the Presence of Foreign Health Tourists in Yazd, Iran; Challenges and Solutions. *Health Information Management*, 16(4), 161-167. <https://doi.org/10.22122/him.v16i4.3906> [In Persian]

Azkia, M., Ahmadresh, R., & Partazian, K. (2017). *Qualitative research methods: From theory to practice*. Tehran: Kayhan Publishing. [In Persian]

- National Strategic Tourism Development Document (2020). <https://qavanin.ir/Law/TreeText/?IDS=873242249327047885> [In Persian]
- Neumayer, E. (2010). Visa Restrictions and Bilateral Travel. *The Professional Geographer*, 62(2), 171-181. <https://doi.org/10.1080/00330121003600835>
- Neumayer, E. (2011). On the detrimental impact of visa restrictions on bilateral trade and foreign direct investment. *Applied Geography*, 31(3), 901-907. <https://doi.org/10.1016/j.apgeog.2011.01.009>
- Nilipour, S. A. A., Taghvaei, M., Nasr Isfahani, M. H., & Kouhi Isfahani, M. (2015). Identify and prioritize the factors in the development of health tourism. *Quarterly of New Attitudes in Human Geography*, 7(4), 45-60. <https://sanad.iau.ir/en/Journal/geography/Article/859604> [In Persian]
- OECD. (2023). Tourism trends and policies 2023. Organisation for Economic Co-operation and Development. https://www.oecd.org/en/publications/oecd-tourism-trends-and-policies_20767773.html
- Page, S. J., & Connell, J. (2006). *Tourism: A modern synthesis*. Cengage Learning EMEA.
- Panosso Netto, A. (2003). Jafar Jafari x John Tribe: Um diálogo de teorias. *Boletim de Estudos em Hotelaria e Turismo*, 1(1), 1-9.
- Richter, L. K. (1989). *The politics of tourism in Asia*. University of Hawaii Press.
- Seyed Hatami, M. (2016). Legal dimensions of visa exemption for foreign nationals: A case study of the Republic of Azerbaijan. *Hoqouq-e Melal (International Law)*, 6(21), 209-220. <https://www.magiran.com/p1543891> [In Persian]
- Glaser, B. G., & Strauss, A. L. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. Aldine Publishing Company.
- Hall, C. M. (2008). *Tourism Planning: Policies, Processes and Relationships* (2nd ed.). Pearson Education.
- Honey, M. (2008). *Ecotourism and sustainable development: Who owns paradise?* Island Press.
- Jalali, R. (2013). Qualitative research sampling. *Qualitative Research in Health Sciences*, 1(4), 310-320. <https://sid.ir/paper/215407/fa> [In Persian]
- Khaki, G. (2013). *Research methods in management*. Tehran: Ney Publishing. [In Persian]
- Khanifar, H., & Moslemi, N. (2017). *Principles and foundations of qualitative research methods*. Tehran: Negah-e Danesh Publishing. [In Persian]
- Kolaei, E., & Rezaei, M. (2018). External Factors Affecting the Failure of Iran-Georgia Relations. *Human Geography Researches (Geographical Researches)*, 49(4), 935-950. <https://sid.ir/paper/138920/fa> [In Persian]
- Mau, S., Gü lzau, F., Laube, L., & Zaun, N. (2015). The global mobility divide: How visa policies have evolved over time. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 41(8), 1192-1213. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2015.1005007>
- Medlik, S. (2017). *Tourism dictionary* (N. Houshnamdiar, Trans.). Tehran: Shourafarin. [In Persian]
- Mill, R. C., & Morrison, A. M. (2012). *The tourism system* (7th ed.). Kendall Hunt Publishing.

- UNWTO. (2019). International tourism highlights, 2019 edition. World Tourism Organization. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284421152>
- World Tourism Organization and World Travel & Tourism Council (2019), *VISA FACILITATION*. World Tourism Organization.
- World Tourism Organization and World Travel & Tourism Council. (2016). *INDONESIA'S VISA-FREE POLICY*. Madrid.
- World Tourism Organization. (1991). International recommendations for tourism statistics 1991. United Nations.
- World Tourism Organization. (1995). International recommendations for tourism statistics 1995. United Nations.
- Woyo, E. (2017). Visa policies and visa openness scores in SADC - An exclusion element of tourism development in Southern Africa: A critical interjection. In *Border Tourism* (pp. 65-78). Springer. <https://doi.org/10.12727/ajts.18.4>
- WTTC (2019). Travel & tourism economic impact 2019. World Travel & Tourism Council.
- Shafia, S. (2019). *Developing an internal brand management model: A case study of Tehran hotels* (Doctoral dissertation, University of Science and Culture). [In Persian]
- Sharpley, R., & Telfer, D. J. (2015). *Tourism and development. Concepts and issues* (2nd ed.). Channel View Publications.
- Sheikhzadeh, M., & Bani-Asad, R. (2020). *Thematic analysis: Concepts, approaches, and applications*. Tehran: Logos. [In Persian]
- Shih, K. (2016). Labor market openness, H-1B visa policy, and the scale of international student enrollment in the United States. *Economic Inquiry*, 54(1), 121-138. <https://doi.org/10.1111/ecin.12250>
- Strauss, A., & Corbin, J. (1990). *Basics of Qualitative Research: Grounded Theory Procedures and Techniques*. Sage Publications.
- Strauss, A., & Corbin, J. (1998). *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory* (2nd ed.). Sage Publications.
- Talaei Shokri, S., & Shafia, S. (2023). Analytical review of the Strategic Document for Tourism Development: Adaptation to Upstream Documents and Expert Opinions. *Journal of Tourism and Development*, 12(3), 77-98. <https://doi.org/10.22034/jtd.2022.302645.2437> [In Persian]